

Oczekiwania dotyczące własnej osoby i przyszłego partnera małżeńskiego w przededniu dorosłości

W literaturze psychologicznej prezentowane są różnorodne poglądy dotyczące uwarunkowań wyboru partnera życiowego. Wśród czynników uznawanych za wywierające istotny wpływ na podjęcie decyzji o wyborze przyszłego małżonka wymienia się zarówno czynniki jednostkowe, jak i relacyjne (Braun-Gałkowska, 1992). Do tych pierwszych zalicza się – przykładowo – poziom dojrzałości psychicznej, cechy osobowości, indywidualne motywy do zawarcia małżeństwa, atrakcyjność fizyczną, a także zainteresowania. Natomiast do grupy czynników relacyjnych zalicza się m.in. sposób porozumiewania się i dostosowanie seksualne. Przy wyborze małżonka ludzie mogą kierować się podobieństwem zainteresowań i usposobień, uczuciem miłości (pojmowanej jako przyjaźń, namiętność, pożądanie, zaufanie, wzajemny szacunek), potrzebą stabilizacji życiowej, statusem społeczno-ekonomicznym partnera, pragnieniem posiadania dzieci, a nawet podobieństwem osoby ewentualnego partnera do osoby rodzica (Laursen, 1996, Pielka, 1997). Z powyższego wynika, iż proces wyboru partnera małżeńskiego zasadza się na różnorodnych kryteriach, a mechanizmy nim kierujące nie zostały jeszcze w pełni rozpoznane (por. Kotlarska-Mi-

chalska, 1994, Satir, 2000). Jednakże motywy, którymi kierują się kobiety, wybierając partnera, są odmienne od tych, którymi kierują się mężczyźni. Otóż kobiety pragną, aby ich przyszły małżonek był wierny, opiekuńczy, inteligentny, zaradny życiowo i przejawiający poczucie humoru. Natomiast mężczyźni oczekują, iż ich przyszłe małżonki będą im wierne, inteligentne, atrakcyjne fizycznie, gospodarne i zaradne (Rostowski, 1987, Pielka, 1996). Na wybór partnera rzutują też wyobrażenia dotyczące preferowanego modelu przyszłej rodziny. Zależnie od tego modelu formowane są oczekiwania dotyczące osoby przyszłego współmałżonka. Inaczej wyobraża sobie żonę chłopak akceptujący patriarchalny model rodziny, a inaczej chłopak preferujący model rodziny partnerskiej. Wspomniany model powstaje pod wpływem wzorów i doświadczeń wyniesionych z rodziny pochodzenia, jak i propagowanych przez filmy, książki czy prasę.

Zatem z jednej strony podlega on silnym oddziaływaniom środowiska rodziny pochodzenia, a z drugiej strony modyfikacjom płynącym z szeroko pojętego środowiska kulturowego (p. Rostowska, 1996, Pospiszyl, 1996). Zgodność wyobrażeń partnerów małżeńskich na temat wspólnego życia jest – zdaniem wielu badaczy – istotną podstawą udanego związku dwojga ludzi (por. Pielka, 1998). Zbyt duża rozbieżność oczekiwań partnerów może przyczynić się – obok innych czynników – do rozpadu małżeństwa.

Jak już wspomniano, przemiany zachodzące w obyczajowości czy też w warunkach życia naszego społeczeństwa nie pozostają bez wpływu na oczekiwania młodych ludzi wobec przyszłego współmałżonka. Ewoluuja też oczekiwania wobec instytucji małżeństwa. Szczególnie ważne są przemiany w zakresie stosunków łączących partnerów małżeństwa wiodące od układu wyrażającego się dominacją mężczyzny nad kobietą do układu cechującego się równoważnością przedstawicieli obu płci (Pospiszyl, 1996). Kobiety pozbywają się poczucia niższej wartości wobec swych partnerów i coraz trafniej, obiektywniej oceniają ich cechy, w tym przydatność np. w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Atrakcyjność fizyczna kobiet przestaje być ich jedynym czy też najważniejszym atrybutem na „rynku” małżeńskim. Stopniowo wyrównują się prawa i obowiązki

przypisane tradycyjnie przedstawicielom przeciwnych płci. Jednak dotychczasowe badania nad tym interesującym problemem nie przynoszą jednoznacznych rozwiązań. W świetle badań W. Warzywody-Kruszyńskiej okazało się, że wśród młodych małżeństw przeważa tradycyjny model małżeństwa, zgodnie z którym kobieta przedstawiana jest jako żona-matka, a mężczyzna jako opiekun-żywiiciel (Warzywoda-Kruszyńska, 1995). Chociaż oboje małżonkowie deklarują chęć respektowania zasady równości i niezależności w małżeństwie, to jednak zasadę wolności małżeńskiej głoszą częściej mężczyźni niż kobiety. Zatem trudno mówić o pełnej równowadze w diadzie małżeńskiej. Dążenie do swobodnej samorealizacji poprzez aktywność indywidualną jest bardziej charakterystyczne dla młodych mężczyzn niż dla młodych kobiet, które okazują się skłonne do ograniczania swej wolności w imię „dobrej” rodziny. Czy w ten sposób młode mężatki wyobrażają sobie realizację układu partnerskiego w małżeństwie?

Jednak wyniki innych badań nad modelami małżeństw i rodzin rozpowszechnionymi w naszym kręgu kulturowo-społecznym wskazują, że młodzi ludzie preferują raczej model partnerski (Sokal, 1998). W modelu tym małżonkowie połączeni są trwałymi z założeniami więziami przyjacielskimi. Oboje, tak żona, jak i mąż są gotowi do ponoszenia odpowiedzialności za losy swego małżeństwa i rodziny, i chętnie, ze zrozumieniem realizują swe zobowiązania domowe. Partnerzy wywiązują się ze swych różnych ról: małżeńskich, rodzicielskich, jak też zawodowych w sposób satysfakcjonujący a zarazem stymulujący dalszy rozwój związku na warunkach gwarantujących jego stabilizację. Zasadniczym łącznikiem takiego związku jest – przynajmniej początkowo – uczucie miłości i wzajemna atrakcyjność fizyczna. Większość młodych ludzi oczekuje, iż związek małżeński pozwoli im znaleźć tak szczęście własne, jak i uszczęśliwić partnera. Wśród młodych kobiet i mężczyzn dominuje przekonanie, że wybrany partner będzie ich jedynym i stałym partnerem. Pomimo to część z nich dopuszcza możliwość, że związek może okazać się nieudany i wówczas konieczne będzie jego rozwiązanie. Jednak bardzo niewielu wkraczających w dorosłość uwzględnia w swych rozważaniach sytuację dzieci rozwodzających się par.

Generalnie niepokojące są wyniki badań nad przygotowaniem młodych ludzi do małżeństwa. Okazuje się, że znaczna grupa osób stojących u progu dorosłości nie ma klarownych wyobrażeń na temat istoty życia małżeńskiego (Pielkova, 1995, Harwas-Napierała, 1996). Młodzież w szczególności nie jest przygotowana do uporania się z tak podstawowym zadaniem, jakim jest samodzielne prowadzenie gospodarstwa domowego. Przed psychologami, socjologami i pedagogami ciągle stoi zadanie lepszego przygotowania młodych ludzi do podjęcia i pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich.

W tym kontekście powraca pytanie o cechy kandydatów na małżonków. Jacy powinni być młodzi ludzie, aby ich związek miał szansę przetrwać wszelkie burze i trudności? W odbiorze społecznym przeważa przekonanie, iż partnerzy powinni być podobni do siebie pod względem potrzeb, aspiracji, wykształcenia, dochodów bądź sytuacji rodzinnej. W mniejszości znajdują się ci, którzy sądzą, że partner powinien wyraźnie różnić się od nich pod względem charakteru czy upodobań. Są to zwolennicy twierdzenia, iż przeciwności się „przyciągają” i uzupełniają. Jednak zdaniem specjalistów na skutek wzajemnych oddziaływań partnerów małżeńskich na siebie szereg ich cech, postaw, uznawanych wartości i norm ulega z czasem wyrównaniu i upodobnieniu (Rostowska, 1996). Jest to naturalny proces rozwojowy diady małżeńskiej (Braun-Galkowska, 1985, Tyszkowa, 1990, Michalska-Kotlarska, 1998).

A zatem jakie są poglądy współczesnych nastolatków na dobór partnera życiowego i czy zmieniają się one we wczesnej dorosłości? Jakimi kryteriami kierują się młodzi ludzie, podejmując decyzję o zawarciu małżeństwa? Jakie czynniki są istotne dla formowania oczekiwań wobec przyszłego partnera? Jaki model małżeństwa preferują – tradycyjny czy partnerski?

Znawcy problematyki, wskazując na fakt przekształcania się preferowanych modeli małżeństwa i rodziny, nie dokonują jednoznacznej oceny tego zjawiska. Każdy ze spotykanych modeli – z aksjologicznego punktu widzenia – przejawia tak pozytywy, jak i negatywy (Z. Tyszka, 1997).

Zasadniczy problem

Podstawowym celem badań było poznanie oczekiwań młodych ludzi odnoszących się do ich przyszłych partnerów życiowych i modelu małżeństwa. Problem został ujęty w aspekcie rozwojowym, gdyż badaniami objęto zarówno młodzież wkraczającą w późną fazę adolescencji, jak i młode kobiety i mężczyźni znajdujących się w fazie tranzytu ku wczesnej dorosłości (Levinson i in., 1978, Obuchowska, 1996). Porównanie wyników badań obu tych grup wiekowych pozwoliło rozpoznać zasadniczy trend rozwojowy w zakresie interesującej nas problematyki. Założono różnicujący wpływ płci i wieku na oczekiwania dotyczące akceptowanego modelu małżeństwa i na wyobrażenia o osobie partnera (Liberska, 1987, Ganong, Coleman, 1992). Oczekiwano, że jeśli dziewczęta i chłopcy preferują model małżeństwa partnerskiego, to nie należy spodziewać się wystąpienia różnic uwarunkowanych płcią a dotyczących wyobrażeń o osobie partnera pod względem poziomu inteligencji, poziomu wykształcenia, wielkości oczekiwanego sukcesu zawodowego, statusu materialnego czy zaradności życiowej. Natomiast w przypadku, gdy młodzi ludzie preferują tradycyjny model rodziny (patriarchalny), to można spodziewać się wystąpienia znaczących różnic pomiędzy dziewczętami i chłopcami w ich wyobrażeniach donoszących się do osoby współmałżonka i jego osiągnięć w wyżej wymienionych płaszczyznach.

Należy jednak zaznaczyć, że na formowanie oczekiwań dotyczących przyszłości osobistej, w tym oczekiwań związanych z partnerem życiowym, najistotniejszy wpływ wywiera rodzina, w której rozwija się jednostka, następnie rówieśnicy, a w dalszym planie mass media (Pospiszyl, 1996, Liberska, 2000).

Osoby badane i techniki badawcze

Badaniami objęto łącznie 120 osób – w tym 60 dziewcząt i 60 chłopców. Grupę badawczą stanowili młodzi ludzie w wieku od 16 do 20 lat. Wszyscy badani byli uczniami szkół średnich lub pomaturalnych umiejscowionych w dużej aglomeracji miejskiej. Wedle ich

deklaracji byli już zaangażowani przynajmniej w jeden silny związek uczuciowy, który określali mianem „miłosnego”.

W celu poznania wyobrażeń dotyczących własnej osoby i osoby przyszłego partnera małżeńskiego z badanymi przeprowadzono rozmowę psychologiczną. W jej toku pytano o oczekiwania młodzieży dotyczące poziomu inteligencji, wykształcenia, statusu materialnego (określonego poprzez wielkość zarobków), sukcesu zawodowego i prawdopodobieństwa jego odniesienia – w odniesieniu do siebie samego i względem idealnego partnera. W rozmowie pytano też o oczekiwaną zaradność życiową przejawianą na niwie pozazawodowej, w gospodarstwie domowym (gotowanie, naprawa drobnego sprzętu domowego, samochodu, prace remontowe itp.). Wszystkie odpowiedzi były nanoszone na pięciopunktowej skali. Przykładowo: oczekiwania dotyczące poziomu inteligencji przyszłego współmałżonka były oceniane w sposób następujący: 1 pkt – niski poziom inteligencji, 2 pkt – poziom inteligencji poniżej przeciętnej, 3 pkt – przeciętny poziom inteligencji, 4 pkt – wysoki poziom inteligencji i 5 pkt – bardzo wysoki poziom inteligencji.

Następnie badanych proszono o porównanie wyobrażeń odnoszących się do przyszłych małżonków z wyobrażeniami dotyczącymi własnej osoby w wyróżnionych sferach. I tak, badani porównywali poziom inteligencji i poziom wykształcenia, sukcesy zawodowe, dochody oraz zaradność życiową, jak też deklarowali swoje oczekiwania co do tego, czy partner powinien ich przewyższać pod wymienionymi względami, czy też znajdować się na takim samym poziomie, czy może na niższym.

Natomiast w celu ustalenia modelu preferowanego małżeństwa badanych poproszono o przedstawienie wyobrażeń dotyczących ich przyszłego małżeństwa. Wypowiedzi analizowano ze względu na sposób przedstawienia stosunków pomiędzy małżonkami, w tym więzi uczuciowej łączącej męża i żonę, podziału obowiązków domowych, sposobów podejmowania decyzji dotyczących ważnych i mniej ważnych problemów życia codziennego, odpowiedzialności za losy związku, zakresu wolności osobistej małżonków i in. Sędziowie kompetentni klasyfikowali opisany model małżeństwa jako partnerski, tradycyjny lub pośredni, tzn. łączący cechy obu modeli.

Rezultaty

Dane zebrane w toku badań zostały poddane dwuczynnikowej analizie wariancji. Każdy z uwzględnionych w badaniu czynników (a – płeć badanych i b – wiek osób badanych) występował na dwóch poziomach:

a₁ – płeć żeńska, a₂ – płeć męska

b₁ – (15.6 – 16.6), b₂ – (18.6 – 19.6)

Analiza statystyczna wykazała, że istnieje istotny wpływ obu wyróżnionych czynników na oczekiwania młodych ludzi dotyczące własnej osoby i osoby przyszłego współmałżonka ($F_A = 7,10 > F_{\alpha}$, $\alpha = 0,01$; $F_B = 4,12 > F_{\alpha}$, $\alpha = 0,05$). Nieistotny okazał się wpływ interakcji tych czynników.

Oczekiwania dotyczące osoby własnej i osoby przyszłego partnera

Czynnik płci w szczególnie wyraźny sposób różnicował oczekiwania młodzieży odnoszące się do sukcesów zawodowych przyszłych partnerów oraz ich statusu materialnego (tab. 1). Okazało się, że chłopcy oczekują generalnie, iż ich przyszłe żony odniosą niższy sukces od nich samych. Odwrotne są oczekiwania dziewcząt. Otóż dziewczęta zakładają, iż ich partnerzy odniosą większy sukces zawodowy i finansowy niż one same.

Ponadto chłopcy spodziewali się, że pragnienie sukcesu zawodowego u ich przyszłych małżonek będzie niższe od tego, które cechuje ich samych. I znów, odwrotnie było w przypadku oczekiwań dziewcząt spodziewających się, iż ich partnerzy cechować się będą silniejszym pragnieniem sukcesu zawodowego i finansowego niż one same.

Wyniki analizy pokazały też, że chłopcy oczekują wystąpienia większych różnic w dochodach własnych i małżonek niż dziewczęta. Tak dziewczęta, jak chłopcy dopuszczają możliwość, iż poziom wykształcenia ich przyszłego partnera będzie niższy od poziomu

Tabela 1

Oczekiwania dotyczące własnych osiągnięć życiowych i osiągnięć przyszłego partnera w przyszłości formowane przez osoby badane

„Ja”	Grupa żeńska	Grupa męska	Grupa młodsza	Grupa starsza
Poziom wykształcenia	3.3	3.3	3.5	3.1
Wielkość sukcesu zawodowego	3.1	4.0	3.9	3.2
Wysokość dochodów	3.3	4.2	4.1	3.4
Prawdopodobieństwo sukcesu	3.7	3.9	3.9	3.7
Siła pragnienia sukcesu	3.0	3.9	3.7	3.2
„Partner”				
Poziom wykształcenia	2.9	2.5	2.8	2.6
Siła pragnienia sukcesu	3.4	2.9	3.3	3.0
Wielkość sukcesu zawodowego	3.2	2.9	3.3	3.0
Wysokość dochodów	3.8	3.1	3.7	3.2
Prawdopodobieństwo sukcesu	4.1	3.6	4.0	3.7

własnego wykształcenia. Jednak rezultaty ukazują także, że chłopcy kierują ku swym potencjalnym partnerkom mniejsze oczekiwania niż dziewczęta ku swym przyszłym mężom.

Wyraźne różnice związane z wiekiem badanych a dotyczące wyobrażeń o własnej osobie i osobie przyszłego współmałżonka zostały znalezione dla 4 spośród 10 uwzględnionych w badaniu zmiennych zależnych (tab. 1). Wyniki badań pokazały, że osoby z młodszej grupy wiekowej wyżej szacują siłę swego własnego pragnienia sukcesu życiowego niż osoby ze starszej grupy wiekowej. Poza tym osoby należące do młodszej grupy wiekowej są przekonane o realnej możliwości uzyskania wyraźnie wyższych dochodów – przez samych siebie, jak i przez przyszłych partnerów – w porównaniu z badanymi ze starszej grupy wiekowej. Także wyżej niż starsi badani szacują wielkość osobistego sukcesu zawodowego, jak też wielkość sukcesu zawodowego przyszłego małżonka (tab. 1).

Reasumując: poziom oczekiwań badanych z młodszej grupy wiekowej przekracza poziom oczekiwań ujawnianych przez osoby ze starszej grupy wiekowej.

Porównania relacyjne: „Ja” – „Partner”

Wyniki badań ukazały istotne różnice pomiędzy przedstawicielami dwóch płci co do czynionych przez nich porównań relacyjnych pomiędzy osobą własną („Ja”) a osobą swego przyszłego małżonka („Partner”) (tab. 2). Różnice te występują we wszystkich ujętych w badaniu dziedzinach aktywności, a mianowicie dotyczą intelektu, wykształcenia, zaradności życiowej, statusu materialnego i sukcesów zawodowych.

Tabela 2

Porównanie osoby własnej z osobą przyszłego partnera życiowego w wybranych sferach przeprowadzone przez osoby badane z grupy męskiej i żeńskiej

Sfera porównań	Płeć męska (N = 60)	Płeć żeńska (N = 60)
Inteligencja		
- wyższa u małżonka	10%	33%
- taka sama	67%	60%
- niższa u małżonka	23%	7%
Zaradność życiowa		
- wyższa u partnera	18%	27%
- taka sama	62%	48%
- niższa u partnera	20%	25%
Sukcesy zawodowe		
- wyższe u małżonka	10%	65%
- takie same	53%	25%
- mniejsze u małżonka	37%	10%
Status materialny		
- wyższy u małżonka	13%	67%
- taki sam	40%	28%
- niższy u małżonka	47%	5%
Wykształcenie		
- wyższe u partnera	18%	36%
- takie samo	60%	52%
- niższe u partnera	22%	12%
α :	$\chi^2 = 11,98 > \chi^2_{\alpha}, \alpha = 0,01$	$\chi^2 = 9,155 > \chi^2_{\alpha}, \alpha = 0,02$

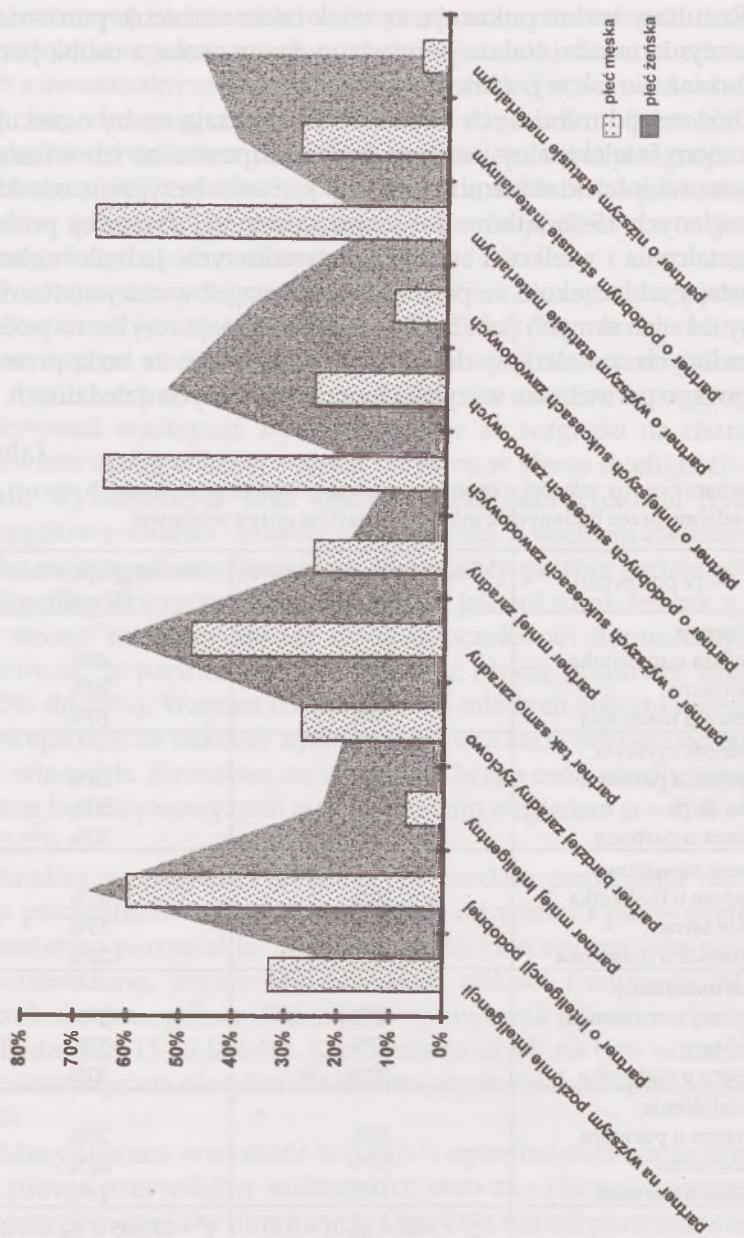
Wyniki badań pokazują, że zdecydowana większość chłopców i młodych mężczyzn oczekuje, iż nie będą niczym różnić się od

swych partnerek: ani pod względem poziomu inteligencji, ani poziomem wykształcenia czy zaradności życiowej, ani też przebiegiem kariery zawodowej. Jednak w przypadku oczekiwań związanych ze statusem materialnym w większości są chłopcy i młodzi mężczyźni, którzy spodziewają się, że partnerka okaże się w tej dziedzinie mniej efektywna od nich. Druga pod względem liczebności jest podgrupa chłopców i młodych mężczyzn spodziewających się, iż to oni okażą się lepsi od swej partnerki pod każdym względem. Najmniej liczna jest ta podgrupa „męska”, której przedstawiciele przyjmują, że to ich partnerki okażą się lepsze od nich we wszystkich porównywanych dziedzinach (rys. 1).

Wśród badanych dziewcząt i młodych kobiet dominuje podgrupa osób przekonanych, iż poziomem inteligencji, zaradnością życiową i wykształceniem będą dorównywać swym partnerom. Wyniki badań pokazują też, że większość badanych z grupy „żeńskiej” oczekuje uzyskania wyższego statusu materialnego i większych sukcesów zawodowych przez swych przyszłych małżonków niż przez siebie. Najmniej liczna jest podgrupa dziewcząt i młodych kobiet, które dopuszczają możliwość, iż to one będą przewyższać swych partnerów pod każdym względem (tab. 2).

Generalnie dziewczęta i młode kobiety oczekują, że ich partnerzy będą bardziej inteligentni, bardziej zaradni w pokonywaniu trudności codziennego wspólnego życia (np. załatwianie spraw w urzędach, bankach, na policji, drobne prace remontowe, takie jak naprawa kranu, naprawa sprzętu gospodarstwa domowego, choćby odkurzacza czy żelazka), jak też będą osiągać większe sukcesy zawodowe i wyższe zarobki. (Różnice między grupą żeńską i męską są istotne na poziomie $\alpha = 0,05$, $\chi^2 = 6,785 > \chi^2_{\alpha}$).

W wyobrażeniach młodych mężczyzn różnice te są znacznie mniej wyraźne niż u ich ewentualnych partnerek. Wyraźniej częściej niż dziewczęta i młode kobiety przejawiają oczekiwania wystąpienia dużego podobieństwa pomiędzy partnerami. Reasumując, zdecydowana większość badanych z grupy „męskiej” oczekuje, że przyszłe żony będą stosunkowo podobne do nich samych pod względem inteligencji, poziomu edukacji, przebiegu kariery zawodowej czy ogólnej zaradności życiowej (tab. 2).

Rys. 1. Porównania „Ja” a „Partner” w grupie męskiej i żeńskiej

Rezultaty badań pokazują, że wiek także różnicuje porównania, jakie czynią młodzi ludzie pomiędzy własną osobą a osobą partnera, chociaż nie tak wyraźnie jak płeć.

Otóż wśród młodszych badanych przeważają osoby oczekujące, iż poziom intelektualny partnera będzie odpowiadać ich własnemu poziomowi intelektualnemu. Podobny kierunek przyjmują oczekiwania badanych 15-16-latków dotyczące zaradności życiowej, poziomu wykształcenia i wielkości sukcesów zawodowych. Jednak większość dorastających oczekuje, że partner będzie osiągać wyższy status materialny od nich samych (tab. 3). Zdecydowanie najmniej liczna podgrupa badanych nastolatków dopuszczała możliwość, że będą przewyższać swego partnera we wszystkich porównywanych dziedzinach.

Tabela 3

Porównanie osoby własnej z osobą przyszłego partnera w wybranych sferach przeprowadzone przez badanych z młodszej i starszej grupy wiekowej

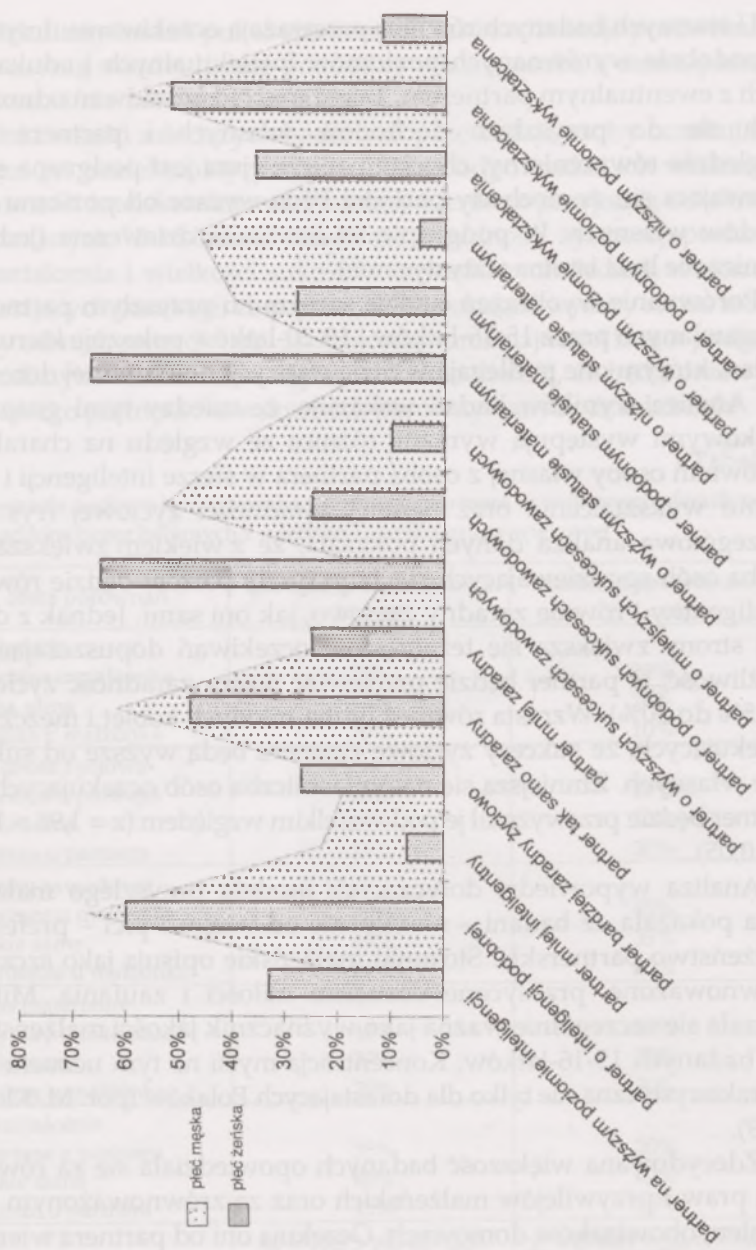
Sfera porównań	Młodsza grupa wiekowa (N = 60)	Starsza grupa wiekowa (N = 60)
Inteligencja		
- wyższa u małżonka	23%	20%
- taka sama	57%	70%
- niższa u małżonka	20%	10%
Zaradność życiowa		
- wyższa u partnera	25%	20%
- taka sama	60%	50%
- niższa u partnera	15%	30%
Sukcesy zawodowe		
- wyższe u małżonka	30%	45%
- takie same	43%	35%
- mniejsze u małżonka	27%	20%
Status materialny		
- wyższy u małżonka	43%	37%
- taki sam	37%	33%
- niższy u małżonka	20%	30%
Wykształcenie		
- wyższe u partnera	35%	20%
- takie samo	50%	62%
- niższe u partnera	15%	18%
α :	$\chi^2 = 10,8 > \chi^2_{\alpha}, \alpha = 0,01$	$\chi^2 = 27,845 > \chi^2_{\alpha}, \alpha = 0,001$

U starszych badanych również przeważają oczekiwania dotyczące podobnie wyrównanych poziomów intelektualnych i edukacyjnych z ewentualnym partnerem. Także rozkład oczekiwań odnoszących się do przyszłych dochodów własnych i partnera jest względnie równomierny, chociaż najliczniejsza jest podgrupa spodziewająca się, że dochody partnera będą wyższe od poziomu dochodów własnych. W podgrupie tej dominują dziewczęta (jednak różnica nie była istotna statystycznie).

Porównanie wyobrażeń o sobie samym i o przyszłym partnerze przejawianych przez 15-16-latków i 19-20-latków pokazuje kierunek zmian, którym one podlegają w fazie tranzykcji do wczesnej dorosłości. Analiza wyników badań wskazuje, że między tymi grupami wiekowymi występują wyraźne różnice ze względu na charakter porównań osoby własnej z osobą partnera w sferze inteligencji i poziomu wykształcenia oraz ogólnej zaradności życiowej (rys. 2). Szczegółowa analiza danych pokazała, że z wiekiem zwiększa się liczba osób spodziewających się, iż przyszły partner będzie równie inteligentny i równie zaradny życiowo, jak oni sami. Jednak z drugiej strony zwiększa się też częstość oczekiwań dopuszczających możliwość, iż partner będzie przejawiać niższą zaradność życiową (z 15% do 30%). Wzrasta również liczba młodych kobiet i mężczyzn oczekujących, że sukcesy życiowe partnera będą wyższe od sukcesów własnych. Zmniejsza się natomiast liczba osób oczekujących, iż partner będzie przewyższał je pod wszelkim względem ($z = 1,98 > 1,96$, $\alpha = 0,05$).

Analiza wypowiedzi dotyczących modelu przyszłego małżeństwa pokazała, iż badani – niezależnie od wieku i płci – preferują małżeństwo partnerskie. Stosunki małżeńskie opisują jako szczerze, zrównoważone, przesycone uczuciem miłości i zaufania. Miłość okazała się szczególnie ważna jako wyznacznik jakości małżeństwa dla badanych 15-16-latków. Koncentracja myśli na tym uczuciu jest charakterystyczna nie tylko dla dorastających Polaków (por. M. Kloep, 1999).

Zdecydowana większość badanych opowiedziała się za równością praw i przywilejów małżeńskich oraz za zrównoważonym podziałem obowiązków domowych. Oczekują oni od partnera wierno-

Rys. 2. Porównania „Ja” a „Partner” w grupach wiekowych

ści, uczciwości oraz wsparcia w rozwiązywaniu trudności. W taki sposób wyobraża sobie swe małżeństwo aż 95% badanych. Trzy osoby (kobieta i dwóch mężczyzn ze starszej grupy wiekowej) dopuszczały zdrady małżeńskie, interpretując je jako przejaw wolności osobistej. Jedna osoba (16-letnia dziewczyna) wyobrażała sobie swe małżeństwo jako pole walki, na którym zwycięża silniejszy: bardziej zdecydowany, szybszy, mniej zaangażowany uczuciowo). Jedynie dwie osoby (jedna 16-latką i jedna 20-latką) opowiedziały się za modelem tradycyjnym, w którym dominującą rolę pełni mężczyzna: to on troszczy się o zabezpieczenie materialne, podejmuje decyzje i ponosi odpowiedzialność za losy związku.

Dyskusja

Porównanie oczekiwań formułowanych względem siebie i względem partnera pokazuje, że z wiekiem obniża się ich poziom i siła. Młodzi dorośli zaniżają swe aspiracje edukacyjne w porównaniu z młodzieżą znajdującą się w drugiej fazie adolescencji. Ograniczają też swe oczekiwania dotyczące wielkości własnego sukcesu zawodowego i finansowego w stosunku do oczekiwań, które ujawniają dorastający. Niżej też szacują prawdopodobieństwo odniesienia tego – i tak już zredukowanego – sukcesu w sferze zawodowej i materialnej. Z wiekiem obniżają się także oczekiwania wobec przyszłego partnera. Młodzi dorośli zakładają niższy poziom wykształcenia swego ewentualnego partnera od poziomu wskazywanego przez dorastające dziewczęta i chłopców. W porównaniu z młodszymi – dorośli ograniczają też swe oczekiwania kierowane do partnera dotyczące cechującej go siły dążenia do sukcesu zawodowego i finansowego, prawdopodobieństwa jego odniesienia oraz jego wielkości.

Obniżanie się oczekiwań wobec własnej osoby i przyszłego małżonka – widoczne w większości rozpatrywanych sfer – wynika prawdopodobnie z coraz adekwatniejszego rozpoznania własnych możliwości i warunków życiowych i jest przejawem trafniejszej oceny własnych szans rozwojowych. Na zaobserwowane przemiany

wyobrażeń o partnerze zapewne oddziałuje też stabilizacja związków uczuciowych i intymnych w okresie wczesnej dorosłości. Wydłużające się w czasie, wzbogacające i nasilające interakcje z „wybraną” osobą sprzyjają lepszemu poznaniu potencjalnego współmałżonka. Zatem możliwe staje się sformułowanie bardziej realistycznych oczekiwań wobec przyszłego małżonka i małżeństwa. Urealistycznienie oczekiwań dotyczących własnej osoby i osoby partnera zachodzi na bazie zmian w sferze intelektualnej, uczuciowej i społecznej, które przebiegają w późnej fazie adolescencji (Inhelder, Piaget, 1970). W wielu przypadkach ten wzrost realizmu przejawia się obniżeniem oczekiwań i wymagań wobec drugiej – obdarzanej już uczuciem miłości – osoby. Pogłębienie znajomości pozwala dostrzec pewne słabości charakteru, ograniczenia intelektu, niedostatki urody czy nawet ułomności u wybranego – wybranej i zaakceptować je. W efekcie przeprowadzona zostaje korekta wcześniejszych „wyśrubowanych” oczekiwań, które odnosiły się raczej do ideału niż do prawdziwej konkretnej osoby. Zbliżając się do świata dorosłych, dziewczęta i chłopcy oddalają się stopniowo od swych wyobrażeń o idealnym partnerze i idealnej miłości (S. Szuman, 1985). Częściowe odchodzenie od świata ideałów – czy może raczej ich urealnianie – przez młodych ludzi wkraczających w dorosłe życie i poszukujących partnera, z którym przejdą przez to życie w harmonii – wydaje się być koniecznością rozwojową.

Całość rezultatów badań wskazuje, że przedstawiciele obu płci nie różnią się w sposób istotny w oczekiwaniach dotyczących osobistych sukcesów zawodowych. Tak dziewczęta, jak i chłopcy mają wysokie aspiracje edukacyjne i zawodowe (ponad 70% badanych zakreśliło prawy kraniec skali, tzn. powyżej pkt 3). Podobnie – dziewczęta i chłopcy – oczekują, że uda im się odnieść upragniony sukces zawodowy (niemal 80% dziewcząt i prawie 90% chłopców) i przejawiają duży optymizm, kreśląc wizję swej kariery zawodowej w przyszłości. Zarówno dziewczęta, jak też chłopcy aspirują do wyższych poziomów edukacyjnych i takie też zgłaszają oczekiwania wobec swych partnerów.

Jednak oczekiwania dotyczące sukcesów przyszłych współmałżonków zależą od płci badanych. I tak, dziewczęta i młode kobiety

oczekują wyższych sukcesów w karierze zawodowej swych potencjalnych mężów niż chłopcy i młodzi mężczyźni – w rozwoju profesjonalnym swych przyszłych żon. Generalnie dziewczęta oczekują więcej od swych partnerów niż od samych siebie i to w większości uwzględnionych w badaniu sfer aktywności.

W jednej z rozpatrywanych dziedzin, a mianowicie w dziedzinie dochodów odnotowano dużą zgodność oczekiwań obu płci. Otóż tak dziewczęta, jak i chłopcy oczekują, że mąż będzie zarabiać więcej niż żona. Jednak w tym przypadku to chłopcy spodziewają się wystąpienia większych różnic pomiędzy dochodami swoimi a dochodami swych żon niż dziewczęta. Ten wynik można interpretować jako przejaw doświadczeń potwierdzających częstotliwość sytuacji, w których mężczyźni uzyskują wyższe pensje i ogólnie – osiągają wyższy status materialny i awans zawodowy niż kobiety. Jednakże nie można wykluczyć, że wynik ten odzwierciedla przywiązanie do modelu małżeństwa tradycyjnego. Czyżby wśród młodego pokolenia ciągle żywy i atrakcyjny był tradycyjny – patriarchalny model małżeństwa i rodziny, i to niezależnie od deklaracji słownych sugerujących odchodzenie od niego?

Należy jednak zaznaczyć, iż to młode kobiety częściej niż młodzi mężczyźni głoszą, że ich małżonkowie powinni przewyższać je we wszystkich rozpatrywanych dziedzinach. Oczekują one, że „ich mężczyźni” będą bardziej inteligentni, efektywni, przebojowi, wykształceni i lepiej zarabiający od nich samych. Oczekiwania takie młode kobiety formują trzykrotnie częściej niż młodzi mężczyźni (p. tab. 2).

Natomiast młodzi mężczyźni znacznie częściej (ponaddwukrotnie) wyrażali przekonanie, że ich partnerki będą „gorsze” od nich samych pod względem poziomu inteligencji, przebiegu kariery zawodowej i wysokości osiągniętych dochodów (p. tab. 2).

Wraz z rozwojem psychicznym i fizycznym wyrównują się oczekiwania względem osoby własnej i osoby partnera dotyczące przede wszystkim poziomu inteligencji (70%) i wykształcenia (62%). Jednak oczekiwania młodych ludzi dotyczące wyższych sukcesów życiowych przesuwają się z osoby własnej na osobę potencjalnego partnera (z 30% na 45%). Oznacza to, że niemal co druga młoda kobieta

i młody mężczyzna pragną, aby ich partner odnosił większe sukcesy życiowe niż oni sami.

Całość zebranych danych pozwala stwierdzić, że z wiekiem obniżają się oczekiwania dotyczące wielkości dochodów współmałżonka i zaradności życiowej, a zarazem rosną oczekiwania związane z własną osobą w tych sferach aktywności.

Uchwycone w badaniach tendencje przemian, którym podlegają oczekiwania młodych ludzi wobec siebie i swego partnera małżeńskiego, potwierdzają tezę o odchodzeniu od idealizmu młodzieńczego ku realizmowi, pozwalającemu doznać satysfakcji w zadaniach rozwojowych kolejnego okresu życia, dorosłości.

Analiza ilościowa i jakościowa wyników badań upoważnia do stwierdzenia, że przynajmniej część młodych ludzi znajdujących się na progu dorosłości w przededniu podjęcia ważkich decyzji związanych z wyborem partnera życiowego opowiada się – nieświadomie – za tradycyjnym modelem związku małżeńskiego.

Dla ujawnionych tu oczekiwań współczesnych młodych kobiet i mężczyzn badacze poszukują głębokich historycznych i kulturowych korzeni (Kaplan, Sedney, 1980, Imieliński, 1984). Okazuje się, że ciągle żywe jest w społeczeństwie przekonanie, iż poprzez małżeństwo kobiety mogą nabyć wyższej pozycji społecznej czy wyższego statusu. Być może to stąd wypływa pragnienie poślubienia mężczyzny przewyższającego swą partnerkę przynajmniej pod niektórymi względami. Atrakcyjność fizyczna, seksualna kobiety powinna rekompensować jej niższy status materialny, niższą inteligencję, słabszą efektywność profesjonalną czy mniejszą zaradność (Ganong, Coleman, 1992). Z tego powodu przynajmniej niektóre kobiety uczą się ukrywać swą inteligencję i sprawność, próbują skrywać się za swą urodą i pragną scedować na swych partnerów obowiązków odnoszenia sukcesów zawodowych i materialnych. Jedną z konsekwencji takiego ułożenia stosunków małżeńskich i podziału ról jest ograniczenie rozwoju aktywności pozarodzinnej kobiet, inną – blokada więzi uczuciowej między partnerami małżeńskimi i niebezpieczeństwo ich oddalenia się emocjonalnego. Takie relacje mogą też prowadzić do ograniczenia pełnego rozwoju emocjonalno-społecznego mężczyzny, który podejmuje obowiązek opieki o siebie „swą kobietą” i przeznaczają na to większość swego czasu i ener-

gii. Sytuacja taka może rodzić dalsze negatywne skutki w postaci rozczarowań życiem małżeńskim u kobiety. Może ona skarżyć się, iż jej mąż zaniedbuje ją, poświęca jej za mało czasu i uwagi (goniąc za sukcesami zawodowymi i materialnymi), nie zaspokaja jej potrzeb emocjonalnych czy nie uczestniczy w wychowaniu dzieci – bądź odwrotnie – nie zaspokaja potrzeb materialnych rodziny. Zostaje w ten sposób uruchomiony mechanizm, który prowadzi do narastania konfliktów w małżeństwie i obniżenia satysfakcji z pożycia u obu partnerów.

Czy rzeczywiście taki tor rozwoju życia małżeńskiego i rodzinnego czeka młodych ludzi?

Optymizmem napawa rezultat wskazujący, iż tak wśród dorastających dziewcząt i chłopców, jak i wśród młodych dorosłych przeważają oczekiwania egalitarne dotyczące osiągnięć życiowych własnych i swych przyszłych partnerów. Oczekiwaniom tym najczęściej towarzyszą wyobrażenia małżeństwa partnerskiego. Interesujący jest fakt, że oczekiwania takie są bardziej nasilone u młodych mężczyzn. Zaobserwowana rozbieżność oczekiwań życiowych i wizji małżeństwa tworzonych przez przedstawicieli odmiennych płci (uzupełniających się przecież w sposób naturalny) może być zapowiedzią załamania się dotychczasowych form życia małżeńskiego i narodzin nowego typu bliskich stosunków międzyludzkich w naszym społeczeństwie.

Bibliografia

- BRAUN-GAŁKOWSKA, M. (1985): *Rozwój miłości w małżeństwie*. W: F. Adamski (red.): *Miłość, małżeństwo, rodzina*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.
- BRAUN-GAŁKOWSKA, M. (1992): *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- GANONG, L.H., COLEMAN, M. (1992) Gender Differences in Expectations of Self and Future Partner. *Journal Of Family Issues*, vol. 13, 1, 55-64.
- HARWAS-NAPIERAŁA, B. (1996): Przygotowanie młodzieży do dorosłości: niektóre uwarunkowania rodzinne. *Człowiek i Społeczeństwo*. T. XIV, 19-31.
- INHOLDER, B., PIAGET, J. (1970): *Od logiki dziecka do logiki młodzieży*. Warszawa: PWN.
- KAPLAN, A., SEDNEY, M.A. (1980): *Psychology and sex roles: An androgynous perspective*. Boston: Little, Brown.

- KLOEP, M. (1999): Love is all you need? Focusing on adolescents life concerns from an ecological point of view. *Journal of Adolescence*, 22, 49-63.
- KOTLARSKA-MICHALSKA, A. (1998): Małżeństwo jako związek, wspólnota, podsystem i rodzaj stosunku społecznego. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. X, 49-67.
- KOTLARSKA-MICHALSKA, A. (1994): Ważność problematyki doboru małżeńskiego w socjologicznych badaniach małżeństwa. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. VI, 221-235.
- LAURSEN, B. (1996): Closeness and conflict in adolescent peer relationships: Interdependence with friends and romantic partners. In: W.H. Bukowski, A.F. Newcomb, W.W. Hartup (eds.): *The company they keep*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIBERSKA, H. (1987): Zmiany w hierarchiach potrzeb i celów życiowych młodzieży. *Psychologia Wychowawcza*, 4, 230-238.
- LIBERSKA, H. (2000): Zmiany orientacji życiowej młodzieży w kontekście uwarunkowań rodzinnych. *Forum Psychologiczne*, 1, 172-186.
- LEVINSON, D., DARROW, C., KLEIN, E., LEVINSON, M., MCKEE, B. (1978): *The season of mans life*. New York: Ballantine.
- OBUCHOWSKA, I. (1996): *Drogi dorastania*. Warszawa: PZWS.
- PIELKA, H. (1997): Małżeństwo i rodzicielstwo w ocenie rodziców dzieci w młodszym wieku szkolnym. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. IX, 273-283.
- PIELKA, H. (1998): Nowożeńcy o własnym małżeństwie i rodzinie. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. X, 267-277.
- PIELKOWA, J.A. (1995): Przygotowanie młodzieży studenckiej do małżeństwa i rodzicielstwa. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. VII, 165-175.
- POSPISZYŁ, K. (1996): Czy zmierzch rodziny patriarchalnej? *Problemy Rodziny*, 6, 11-19.
- PRZYBYŁ, I. (1997): Role małżeńskie na tle wybranych ujęć teoretycznych. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. IX, 81-97.
- ROSTOWSKA, T. (1996): Rodzinny przekaz wartości. *Problemy Rodziny*, 4, 13-19.
- ROSTOWSKI, J. (1987): *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- SATR V. (2000): Rodzina. Tu powstaje człowiek. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- SOKAL, U. (1998): Współczesne poglądy na charakter związku małżeńskiego. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. X, 67-77.
- SZUMAN, S., (1985): *Dzieła wybrane*. T. 2. Warszawa: PWN.
- TYSKA, Z. (1997): Rodzina w epoce preindustrialnej, industrialnej i postindustrialnej. Mechanizmy i kierunki przemian. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. IX, 283-288.
- TYSKOWA, M. (1990): Rodzina, doświadczenie i rozwój jednostki. Paradygmat teoretyczny badań. W: M.Tyszkowa (red.): *Rodzina a rozwój jednostki* (s. 13-41), Poznań.
- WARZYWODA-KRUSZYŃSKA, W. (1995): Modele dziecka, małżeństwa i rodziny w młodych miejskich rodzinach w Polsce, Gruzji, Rosji i Stanach Zjednoczonych. *Roczniki Socjologii Rodziny*, t. VII, 69-95.
- ZIEMSKA, M. (1975): *Rodzina a osobowość*. Warszawa: WP.